

До разової спеціалізованої вченої ради у
Львівському державному університеті
внутрішніх справ

В І Д Г У К

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента

Коваленка Артема Володимировича

на дисертацію Нагорняк Юліани Василівни

**«Криміналістична характеристика порушення правил безпеки
дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують
транспортними засобами»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за
спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Кримінально-протиправні порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України) традиційно й історично є одним з найбільш поширених та смертоносних різновидів кримінальних правопорушень, що вчиняються на теренах нашої держави.

Водночас в умовах правового режиму воєнного стану переміщення значної частини населення транспортними засобами, значне підвищення інтенсивності трафіку у відносно «безпечних» регіонах країни, специфіка організації дорожнього руху під час повітряних тривог, проїду військової техніки, кортежів з полеглими Героями тощо створюють нові виклики як для водіїв, так і для правоохоронців, покликаних забезпечувати законність і правопорядок на дорогах. Через це, методико-організаційні криміналістичні засоби розкриття й розслідування кримінальних правопорушень в сфері організації дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів потребують регулярного оновлення й адаптації до поточних реалій.

Притому, одним із напрямів подальшого розвитку криміналістичної методики є деталізація наукових досліджень, яка може здійснюватися двома шляхами: або методом побудови мікрометодик (методик розслідування підвидів кримінальних правопорушень), або завдяки концентрації на

поглибленому опрацюванні окремих істотних складових видових методик розслідування кримінальних правопорушень (наприклад, опрацювання проблем побудови криміналістичної характеристики, ситуалогічні дослідження, формулювання алгоритмів організації доказової діяльності в кримінальних провадженнях щодо певних видів кримінально-протиправних діянь тощо).

Для своєї кваліфікаційної роботи здобувачка обрала саме другий шлях, що сукупно із специфікою організації дорожнього руху в період великої війни указує на своєчасність теми дослідження й методологічну правильність обрання його предмету.

Актуальність дисертаційної роботи додатково характеризує її **зв'язок з науковими програмами, планами й темами**. Дослідження було проведене відповідно до Плану науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ та університетської наукової теми «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти», а також із урахуванням Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023 (п. 1.2, 2.1, 3.5); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 травня 2024 р. № 326 (п. 13, 28).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол від 25 жовтня 2023 року № 4).

Високий ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується використанням широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів і підходів до наукового пошуку, які були обрані авторкою відповідно до об'єкта й предмета, мети та завдань дослідження.

Методологічну основу роботи склали: системний підхід, котрий допоміг опрацювати предмет дослідження як складне цілісне явище; функціональний підхід, засобами якого забезпечено реалізацію призначення формованої криміналістичної характеристики як інструменту підвищення якості досудового розслідування кримінально караних дорожньо-транспортних пригод; діяльнісний підхід, з урахуванням якого забезпечено спрямованість запропонованих дисертанткою рекомендацій на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування; структурний підхід, що допоміг обґрунтувати місце криміналістичної характеристики протиправного діяння в системі криміналістичної методики, а також окреслити елементний склад такої характеристики; порівняльно-правовий підхід, що дозволив зіставити альтернативні погляди вчених щодо сутності й значення криміналістичної характеристики; сукупність статистичних і соціологічних методів застосовано задля опрацювання емпіричної бази дисертації; прийоми формальної логіки – для формування дефініцій, узагальнень, класифікацій, посилення правової аргументації, формулювання висновків і пропозицій.

Інформаційну основу дослідження закладено чинним законодавством України, науковими публікаціями вітчизняних та зарубіжних вчених. Емпіричним підґрунтям дисертаційної роботи виступили статистичні дані Офісу Генерального прокурора та Департаменту патрульної поліції, узагальнені дані 152 вироків суду першої інстанції; узагальнені результати опитування 46 працівників слідчих підрозділів та прокуратури (Додатки Б, В, В2), а також одинадцятирічний особистий досвід роботи дисертантки у слідчих підрозділах Головного управління Національної поліції України в Івано-Франківській області.

Наукова новизна отриманих результатів виявляється у тому, що рецензована робота є одним із перших комплексним монографічним дослідженням, у якому сформовано концептуальні основи криміналістичної характеристики як одного з ключових елементів методики розслідування

порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами.

У дисертації *вперше* було запропоновано критерії диференціації й класифікації елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення; розроблено типологію ознак елементів криміналістичної характеристики залежно від ступеня їх вираження (повторюваності); виокремлено у структурі криміналістичної характеристики додатковий елемент «суміжні криміналістичні характеристики». Авторкою було *удосконалено* систематизацію актуальних даних про типові елементи криміналістичної характеристики порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами; наукове вчення про значення криміналістичної характеристики кримінального правопорушення; аргументацію доцільності доповнення криміналістичної характеристики додатковим компонентом «типовий спосіб протидії розслідуванню» як альтернативу до субелемента «типовий спосіб приховування»; концептуальні підходи до формулювання класифікацій значущих елементів та субелементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення; теорію інноваційного криміналістичного забезпечення досудового розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту. Окрім того, в роботі *набули подальшого розвитку* наукова дефініція концепту «криміналістична характеристика», вчення про структуру криміналістичної характеристики порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами; систематизація субелементів обстановки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України; наукові положення про місце як субелемент криміналістичної характеристики безпеки дорожнього руху або порушення правил експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами; уявлення про чинники, які впливають на водія під час руху; аргументація необхідності запровадження на системному рівні роз'яснювальної роботи про шкідливість практик використання

мобільних засобів зв'язку під час дорожнього руху та експлуатації транспортного засобу; рекомендації щодо впровадження системи електронного документообігу між слідчим, прокурором та судом; а також інші положення.

Поряд із загальною характеристикою отриманих здобувачкою нових наукових результатів, вважаємо за необхідне вказати на деякі сформульовані в дисертації положення, що заслуговують окремого схвалення:

1. Опонент позитивно оцінює проведений дисертанткою детальний аналіз доктринальних підходів до побудови криміналістичної характеристики, зі встановленням не тільки статистичних, а й логічних кореляційних зв'язків між її елементами (стор. 56-64), адже в сучасних видових та підвидових методиках розслідування методологічні положення про структуру й призначення криміналістичної характеристики часто лишаються поза увагою їх авторів (на що звертає увагу й сама здобувачка в Додатку А до роботи). Можливість детально розглянути методологічні засади побудови криміналістичної характеристики порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами є прямим наслідком обрання дисертанткою шляху до деталізації положень криміналістичних методик, що ми вже схвалювали у вступній частині відгуку.

2. Підтримуємо позицію здобувачки щодо типізації ознак елементів криміналістичної характеристики за ступенем їх вираженості (стор. 65-66) дисертації. Ідея про те, що криміналістична характеристика діяння має містити відомості про найбільш значущі й повторювані ознаки, звичайно, не є новою; проте безпосередню класифікацію типових ознак кримінального правопорушення за ступенем їх повторюваності (стійкі, нестійкі, мало виражені, унікальні) ми зустрічаємо чи не вперше.

3. Приємно, що авторка не побоялася сформулювати авторську дефініцію «криміналістичної характеристики», як одного з основоположних для усієї криміналістичної методики термінів (стор. 68).

4. Цікавим з методологічного погляду є виокремлення в роботі докримінальної, кримінальної та посткримінальної поведінки правопорушника у межах способу кримінального правопорушення. Наведений підхід дозволив надати криміналістичну характеристику не тільки негативним проявам поведінки особи (готування, приховування правопорушення), а й позитивним – зокрема заходам, спрямованим на допомогу потерпілим, усунення наслідків дорожньо-транспортної пригоди, сприянню досудовому розслідуванню тощо.

5. Окрім того, безумовного схвалення потребує проведена здобувачкою робота щодо обґрунтування типовими характеристиками кримінального правопорушення потреби використання новітніх науково-технічних засобів під час розслідування передбачених ст. 286 КК України діянь (інструменти кримінального аналізу, системи невибіркової відеореєстрації, 3D-сканери, БПЛА, зняття інформації з реєстраторів даних подій тощо, підрозділ 3.2). В цьому контексті відчувається позитивний вплив наукової керівниці роботи, яка є одним з відомих амбасадорів впровадження низки передових техніко-криміналістичних засобів у вітчизняну правоохоронну практику.

Практична значущість результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості використання сформульованих автором висновків та пропозицій *у науково-дослідній діяльності* – при подальшому дослідженні проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту (Додаток Л); *у правозастосовній діяльності* – під час досудового розслідування кримінально караних порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту; *у правотворчій діяльності* – під час підготовки пропозицій щодо удосконалення положень кримінального та кримінального процесуального законодавства (Додаток Д); *в освітньому процесі* – під час викладання нормативних навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Методика розслідування окремих різновидів кримінальних правопорушень», а також низки виборних і

факультативних навчальних курсів кримінального процесуального та криміналістичного спрямування (Додатки Е, Л).

Зразково повним є висвітлення результатів аналізованого дослідження у наукових джерелах. Основні наукові положення, висновки й пропозиції, сформульовані дисертанткою, було опубліковано у 20 наукових працях, серед яких 6 статей у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б», одна стаття у науковому періодичному виданні, проіндексованому у базі даних Scopus, 2 статті в іноземних фахових наукових журналах. Крім того, наукові результати **апробовано** під час роботи 11 науково-практичних заходів, що підтверджується опублікованими тезами доповідей (стор. 31-32, Додатки Ж, К).

Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, передбаченими для такого різновиду досліджень. Текст роботи викладений літературною державною мовою із дотриманням наукового стилю, є доступним для сприйняття та зрозумілим читачу.

У дисертаційній роботі та наукових публікаціях авторки **фактів порушення академічної доброчесності не виявлено**. Переважна більшість наукових публікацій підготовані дисертанткою одноосібно. Щодо фахової наукової статті, підготованої в співавторстві з науковою керівницею, а також колективної статті у виданні, індексованому базою даних Scopus, в роботі чітко окреслено особистий науковий внесок здобувачки.

Водночас, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Ю. В. Нагорняк, вважаємо за доцільне запропонувати до публічного обговорення окремі **дискусійні положення й зауваження** щодо змісту роботи:

1. В дисертаційній роботі здобувачка неодноразово використовує категорію «механізм кримінальних ДТП». Притому, поняття «механізм кримінального правопорушення» у спеціальній літературі часто протиставляється категорії «спосіб кримінального правопорушення», а іноді й криміналістичній характеристиці в цілому. На стор. 64 роботи, на основі аналізу позицій вітчизняних учених, авторка доходить переконання про

несумісність поєднання «механізму» та «способу» як однопорядкових елементів криміналістичної характеристики. Попри це, далі за текстом роботи дисертантка оперує усіма трьома згаданими термінами. У зв'язку із наведеним, у межах публічного захисту хотілося б почути більш розлогий коментар авторки щодо співвідношення та взаємозв'язку цих криміналістичних категорій.

2. На стор. 73-74, 194 роботи авторка зазначає, що готування в цілому не є характерним для кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286 КК України (та, попри це, використовує формулювання «типові способи готування» в назві підрозділу 2.1. дисертації). З цитованою позицією важко погодитися повною мірою, адже на практиці водії вдаються до низки цілеспрямованих заходів, що спрощують плановане порушення правил дорожнього руху або заздалегідь сприяють майбутньому уникненню відповідальності винними. До таких можна віднести використання додатків, які попереджають про наявність камер автоматичної фіксації швидкості з метою уникнення відповідальності за порушення швидкісного режиму; використання «заглушок» для гнізда паска безпеки; нанесення сіток, лаків, накладок на номерні знаки для унеможливлення ідентифікації автоматизованими відеосистемами; внесення не передбачених виробником змін в технічні характеристики транспортного засобу (деактивація систем захисту, підвищення потужності двигуна, зміна ходових характеристик) тощо.

На момент такого готування майбутній порушник, звичайно, не планує спричиняти ДТП, яке призведе саме до передбачених ст. 286 КК України небезпечних наслідків; фактично йдеться про готування до цілеспрямованого умисного адміністративно-караного порушення правил дорожнього руху та про злочинну самовпевненість відносно ненастання ймовірних кримінально-караних наслідків порушення. Водночас на думку опонента, дисертація значно виграла б, якби здобувачка знайшла в собі сміливість піти проти усталеної доктринальної позиції про одно-двоелементність способу вчинення

кримінально-караних порушень ПДР та розглянула можливі способи готування правопорушника.

3. На стор. 97–105, 196 роботи авторка здійснила систематизацію субелементів обстановки кримінального правопорушення, до яких віднесла (а) дорожньо-інфраструктурні фактори; (б) інженерно-транспортні фактори; (в) погодно-кліматичні фактори; (г) просторово-часові фактори. Далі за текстом роботи, в підрозділі про особу правопорушника, до факторів, що впливають на вчинення правопорушення, віднесено знання водієм правил дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів, його досвід керування та експлуатації транспортних засобів, фізичний та психоемоційний стан, культуру водія як учасника дорожнього руху (стор. 122). Маємо позитивно відзначити, що дисертантка не допустила змішування суб'єктивних ознак особи правопорушника (та, можливо, потерпілого-водія іншого ТЗ) й ознак обстановки правопорушення, яка за своєю дефініцією є зовнішньою відносно злочинця. Проте, на думку опонента, до ознак обстановки варто було також віднести суб'єктивні характеристики *інших* учасників дорожнього руху (загальна культура керування ТЗ в регіоні/місцевості, швидкість руху транспортного потоку, допущені іншими водіями чи пішоходами порушення правил руху тощо).

4. Під час прилюдного захисту хотілося б ознайомитися з аргументацією здобувачки на користь відмови від виокремлення типових ознак транспортного засобу в самостійний елемент криміналістичної характеристики як «предмету кримінального правопорушення», зокрема в контексті широкого підходу до тлумачення цього терміну як «матеріального об'єкта, з фізичними властивостями якого пов'язане кримінальне правопорушення», а також цивільно-правового статусу автомобільних транспортних засобів як об'єктів підвищеної небезпеки.

5. В додатках В1, В2 до роботи наведено анкету та результати опитування практиків щодо актуальних проблемних питань криміналістичної характеристики та процесу розслідування порушення правил безпеки

дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Водночас, з погляду опонента, робота значно виграла б, якби узагальнені результати опитування респондентів були подані роздільно, що дозволило б з'ясувати відмінності в поглядах слідчих, прокурорів, керівників органів досудового розслідування щодо цих проблемних питань.

Водночас висловлені опонентом зауваження стосуються окремих дискусійних аспектів, не піддають сумніву цінність та якість отриманих здобувачкою основних наукових результатів та суттєво не впливають на високу загальну оцінку дисертаційного дослідження Юліани Василівни Нагорняк.

Загальний висновок:

Дисертаційна робота **«Криміналістична характеристика порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами»** є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливе для теорії криміналістики та практики досудового розслідування кримінальних правопорушень наукове завдання щодо формування концептуальних основ криміналістичної характеристики як одного з ключових елементів методики розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, і мають істотне значення для галузі знань 08 Право.

За своїм змістом дисертація відповідає спеціальності 081 Право та вимогам пунктів 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених

наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами).

Своєю чергою авторка дослідження, **Нагорняк Юліана Василівна**, за результатами прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

доцент кафедри права
ім. академіка УАН о. Івана Луцького
факультету суспільних і прикладних наук
ЗВО «Університет Короля Данила»
доктор юридичних наук, доцент

Артем КОВАЛЕНКО